ISSN -2583-147X (P), **Vol.- 9, Issue No.VII, October 2023**
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ଇତିହାସ ଓ ସାହିତ୍ୟ

ଜ୍ଞାନୀ ଦେବାଶିଷ ମିଶ୍ର

ଇତିହାସ ମନୋରଞ୍ଜନ ନୁହେଁ । ଇତିହାସର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆଦୌ ଚିତ୍ତକୁରସାଣିତ କରିବା, ମନକୁ ବିନୋଦ ଦେବା ନୁହେଁ । ଇତିହାସରେ ସତ୍ୟତା ପ୍ରତିପାଦନର ନିଷ୍ଠା ରହିବା ବିଧେୟ । ତିଥି-ବାର-ତାରିଖକୁ ଧରି ଇତିହାସ ଆଗକୁ ବଢ଼େ । ସେ ସତ୍ୟର ଉପାସକ । ସତ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷୀ-ଅଧ୍ୟାୟୀ । ସତ୍ୟହିଁ ତା'ର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ଧାନ ଏବଂ ସତ୍ୟର ସନ୍ଧାନ ପାଇଁ ତା'ର ଆଧାର ହେଉଛି ତଥ୍ୟ । ସେ ପରଖେ । ପରଖେ ମାଟିଗୋଡ଼ି, ପରଖେ ଦିଅଁ-ଦେବତା, ପରଖେ ପଥର-ପାହାଡ଼, ପରଖେ ଯୁଦ୍ଧ କି ବନ୍ୟା-ବାତ୍ୟାର ଇତିବୃତ୍ତ । ଏ ସବୁର ତଥ୍ୟ ଖୋଜେ, ତାରିଖ ଖୋଜେ । ଅକ୍ଷରରେ ନପାଇଲେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ମାଧ୍ୟମରେ ବି ପ୍ରାମାଣିକତା ମିଳିପାରିବ, ତା' ପଛରେ ଧାଏଁ । ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ସାକ୍ଷୀ ଯୋଗାଡ଼ କରେ । ସେଇ ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରମାଣ ମାନଙ୍କ ଆଧାରରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସତ୍ୟର ପାଖାପାଖି ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ସେଇ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସତ୍ୟରୁ ପୁଣି ପ୍ରମାଣଯୋଗ୍ୟ ବା ପ୍ରାମାଣିକ ସତ୍ୟଟିଏର ପାଖାପାଖି ହୁଏ ।

ସାହିତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଇତିହାସଠୁ ଭିନ୍ନ । ସାହିତ୍ୟର ଆଧାର ହୁଏତ ଇତିହାସ ହେଇଛି ଓ ହେଇପାରେ । ମାତ୍ର ସେଥିରେ ଥାଏ ଜଗତ ଓ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କିତ ଚିନ୍ତା, ଚେତନା ଓ ଭାବନାର ସମନ୍ୱିତ ପରିପ୍ରକାଶ । ଅନୁଭୂତି ଓ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ଭାବନା, କଳ୍ପନା ଓ ଆବେଗର ସମନ୍ୱୟରେ ପ୍ରକାଶ କରେ ସାହିତ୍ୟ । ତା'ର ମାଧ୍ୟମ ହୁଏ କବିତା, ନାଟକ, ଗଳ୍ପ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଭଳି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଆଙ୍ଗିକ । ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଆଳଙ୍କାରିକମାନେ ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ଇତିହାସ ବା ଭୂଗୋଳ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟର ମୂଳ ଭାବଟି 'ସହିତସ୍ୟ' ଭାବ ସମ୍ପର୍କିତ । ଏହି 'ସହିତ' ସହ ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସେ । ଏ ସଂପୃକ୍ତି ହୁଏତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଜ ସହିତ ଯୋଡ଼ିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ସମୟ ଥିଲା ରାଜଦରବାରରେ କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳର ରାଜବଂଶର ଇତିବୃତ୍ତକୁ କାବ୍ୟ ଆକାରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ଏବେ ହୁଏତ ସେଇଗୁଡ଼ିକ ଆମ ପାଇଁ ଇତିହାସର ପୁଞ୍ଜି ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ନିରେଖି ଦେଖିଲେ ସେଇ ଇତିହାସଗୁଡ଼ିକ ରାଜଦରବାରର ଆର୍ଥିକ ଅନୁଦାନ ବଳରେ ନିଜ ମତରେ ଇତିହାସକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଭଳି ଦିଶେ । ରାଜା ଦିଅନ୍ତି ପାଉଣା । ଦରିଦ୍ର କବି ବା ଲିପିକାରଟି ସେହି ପାଉଣାରେ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥାଏ । ଏଣେ ରାଜାଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ କିଛି ଲେଖିଦେଲେ ଶିରଚ୍ଛେଦ ହେବାର ଭୟଟିଏ ମନ ଭିତରେ ଖଣ୍ଡାହେଇ ଝୁଲୁଥାଏ । ସେଠି ସତ ଆସିବ କୋଉଠୁ ! ରକ୍ତର ହୋଲିଖେଳ ପରେ ବି ଅଶୋକ ପାଲଟି ଗଲେ 'ଦେବାନାଂ ପ୍ରିୟଦର୍ଶୀ' । ଇତିହାସ ଲେଖିଲା ଏ କଥା ନା ଲେଖେଇ ନେଲେ ଅଶୋକ !

ସେଇଥିପାଇଁ ଅଭିଯୋଗ ଉଠେ, ଲିଖିତ ଇତିହାସ ସବୁବେଳେ ବିଜେତାର । ଯିଏ ଜିତେ ସିଏ ହିଁ ତା'ର ପ୍ରଭାବ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ଶକ୍ତି ବଳରେ ଲେଖେଇ ନେଇପାରେ ନିଜକୁ ବା ନିଜ ମୁତାବକ ଇତିହାସକୁ । ସେ ଚାହେଁ ତା'ଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କେହି ନଥିଲେ ଓ ସେ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ । ଇତିହାସ କ'ଣ ଅହଂକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ! ଇତିହାସ କ'ଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜସ୍ୱ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ପ୍ରତିରୋପଣ କେବଳ ! ଇତିହାସ ଯଦି ସତ୍ୟ ତେବେ ପରାଜିତର ଇତିହାସକୁ ବି ଭୁଲିଗଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ବିଜେତା ପାଖରେ କ୍ଷମତା, ତା' ପାଖରେ ଦରବାର, ତା' ପାଖରେ ଅର୍ଥ ।

ପରାଜିତ ହୁଏତ ଲୁଚିଛି କେଉଁ ବଣଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ । ଦଳିତ ଓ ଶୋଷିତବର୍ଗ ହୁଏତ ନିଷ୍ପେସିତ ଖାଦ୍ୟ-ବସ୍ତ୍ର-ବାସଗୃହର ତ୍ରିକୋଣୀୟ ଅଭାବ ଭିତରେ । ସେତେବେଳେ କାଗଜ ବି ଆମ ପ୍ରୟୋଗର ପରିସରଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ । କିଏ ଲେଖିବ ଇତିହାସ ସେମାନଙ୍କର !

ସାହିତ୍ୟ ତେଣୁ ନିରୋଳା ଇତିହାସରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ବୋଲି ଦିଶୁଥିବା ଦୃଶ୍ୟଟିର ଅନ୍ତରାଳକୁ ଯାଇ ନୂଆ ସତ୍ୟର ଆବିଷ୍କାର କରିବାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ସତ୍ୟର ପାଖାପାଖି ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି ବୁଲୁଥିବା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସତ୍ୟମାନଙ୍କ ପଛରେ ସାହିତ୍ୟ ଦଉଡ଼େ । କେତେବେଳେ ଇତିହାସର ଯେଉଁ ଯାଏ ଖୋଳି ଖୋଳି ଐତିହାସିକମାନେ ଥକିଯାଇ ଇତିହାସ ସେଇଠି ସରିଗଲା ବୋଲି ଭାବିଥାନ୍ତି, ସାହିତ୍ୟିକ ସେଇଠି ତା'ର କଳ୍ପନା ଓ ଅନୁମାନ ଜରିଆରେ ଆଉ କେଇ ଫୁଟ ମାଟିତଳକୁ ଖୋଳି ଦେଇପାରେ । ସାହିତ୍ୟର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଇତିହାସ ଭଳି ତଥ୍ୟର ସଂଯୋଜନ କେବଳ ନୁହେଁ ବରଂ ତଥ୍ୟର ଜୀବନାୟନ ।

ସାହିତ୍ୟରେ ଇତିହାସ ସମନ୍ୱିତ ପ୍ରୟୋଗରେ ଅସୁବିଧା କିଛି ନାହିଁ । ଇତିହାସରେ ସାହିତ୍ୟ ପଶିଗଲେ କଥା ସରିଲା । ଇତିହାସ ଯଦି ଆବେଗ ନିର୍ଭର ହେଲା, ଇତିହାସ ଯଦି ମୋହ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପଛରେ ଧାଇଁଲା, ଇତିହାସ ଯଦି ସତଠୁ ଦୂରେଇ ଯାଇ ହଟଚମଟ ଓ ଚମକ ଖେଳେଇବାକୁ ଚାହିଁଲା- ତା'ହେଲେବି କଥା ସରିଲା । ସେଇଥିପାଇଁ ତ ଏଯାଏଁ ବି ଗୋଟିଏ ଇତିହାସକୁ ନେଇ ମଣିଷ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଏନି । ସେ ପୁଣିଥରେ ପ୍ରକୃତ ଇତିହାସ ଖୋଜିବାକୁ ବାହାରେ । ଅବଶ୍ୟ ନୂଆନୂଆ ଇତିହାସମାନେ ବିଭିନ୍ନ ବାଗରେ, ବିଭିନ୍ନ କାଇଦାରେ ଆସି ତା' ଆଗରେ ଉଭା ହୋଇଛନ୍ତି । ଚମକ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ତାକୁ ଝଲସେଇ ଦିଅନ୍ତି । କେଉଁଠି କେଉଁଠି ତାକୁ ତଟସ୍ଥ ହେଇ ଠିଆ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କିଛି କାଳର ହଟଚମଟ ପରେ ମଣିଷ ହୁଏତ ବୁଝିଛି ଯେ, ଏ ଇତିହାସ ବି ପ୍ରକୃତ ଇତିହାସ ନୁହେଁ । ତା'ର ଖୋଜିବା ପୁଣି ଜାରି ରହିଛି । ଇତିହାସର ସେଇ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଭିତରେ ସେ ଚାଲିଛି ଆଉ ଚାଲିଛି । ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଶେଷରେ ହୁଏତ ମିଳିବ ସମ୍ଭାବନାର ଟୋପାଏ ଆଲୁଅର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ । ସେ ଦିନ ଆସିନି । ଇତିହାସ ଖୋଜାଲୋଡ଼ାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ପାରି ନାହିଁ । ଇତିହାସ ପାଇଁ ସତ୍ୟ ଗୋଟିଏ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ସତ ଯଦି ଡାଳ ମେଲାଏ, ସତ ଗଛରେ ଯଦି ଫୁଲ ଫୁଟେ, କଳ୍ପନା ଉଏଁ, ଫଳ ହୁଏ- ତେବେବି କଥା ସରିଲା । ଇତିହାସ ନୀରବ-ନିର୍ଲିପ୍ତ-ନିରପେକ୍ଷ ଓ ଇତିହାସ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ରହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ।

ଇତିହାସ ଗୋଟିଏ ଲିଖିତ ସ୍ୱରୂପ । ଲିପି ମାଧ୍ୟମରେ ଅତୀତର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରକାଶକୁ ଇତିହାସ କହୁ ଆମେ । ମାତ୍ର ପୃଥିବୀରେ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲିପିର ବିକାଶ ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ହୋଇନାହିଁ । ତେଣୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଇତିହାସ ଲିଖନର କାଳ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ଲିପି ଉଦ୍ଭାବନର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମୟକୁ ଆମେ କହୁ ପ୍ରାକ୍-ଐତିହାସିକ ଯୁଗ । ସେ ଇତିହାସ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ଆମେ ହୁଏତ ମାଟି, ପଥରର ମୂର୍ତ୍ତି, ଚିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପରଖୁ । କିନ୍ତୁ ତା'ର ଲିଖିତ ସ୍ୱରୂପଟିଏ ପାଉନା । ଲିଖିତ ଇତିହାସର ଅଭାବ ବୋଧ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ସମୟ ଲୁଚିଯାଇଛି ଆମ ହାତ ପାଆନ୍ତାରୁ, ସେଠାକୁ ମଧ୍ୟ ଗତି କରିପାରେ ସାହିତ୍ୟ । ଇତିହାସ ସାହିତ୍ୟର ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ବିଶେଷତଃ ବେଦ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପନିଷଦ ଭଳି ସଂରଚନାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଭର କରିପାରେ । ସେଥିରୁ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଆଡ଼କୁ ଯାଏ । ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରମାଣ ଉପରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଭାଷାଭିତ୍ତିକ ଅବବୋଧର ସ୍ପଷ୍ଟତା ରହିବା ମଧ୍ୟ ଜରୁରୀ । ଏଇ ଯେମିତି ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ଗୁଡ଼ିକର ଅବବୋଧ ପାଇଁ ବାକ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ, ପଦ ବିଜ୍ଞାନ, ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱ, ଶବ୍ଦ ଭଣ୍ଡାର, ଭାଷା ପରିବର୍ତ୍ତନର ଧାରା ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ପଷ୍ଟତା ନ ରହିଲେ ସେଇ ସମୟର ଇତିହାସ ଲେଖିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର । ସେଥିପାଇଁ ତ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ଐତିହାସିକ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର ଗୁରୁତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ମନେରଖିବାକୁ ହେବ ଐତିହାସିକ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ସହିତ ମଧ୍ୟ ଜଡ଼ିତ ସମାଜବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ପରି ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଚାରବୋଧ । ଇତିହାସ ଜୀବନଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା ନୁହେଁ । ଇତିହାସର ପରିସର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପକ । ସମାଜ, ଅର୍ଥନୀତି, ଗଣିତ, ବିଜ୍ଞାନ, ଭୂଗୋଳ, ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରା ସବୁକିଛି ଇତିହାସର ପରିସରଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ଇତିହାସ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଇଯିବ ଯଦି ପୁରାଣରେ-ତେବେ ବଡ଼ ଅସୁବିଧା ।

ଇତିହାସର ଖିଅକୁ ଧରି ଆଗକୁ ବଢ଼ନ୍ତି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଜନଶ୍ରୁତିମାନେ । ଏମାନେ ଅନେକତ୍ର ସାହିତ୍ୟର ପରିଧିଭୁକ୍ତ । ଆମେ ଇତିହାସରୁ ସୂତାଟିଏ ଆଣିଲେ ସିନା ଗଢ଼ିଦେଲେ ନିଜ ଚାରିପଟେ କଳ୍ପନା ସମନ୍ୱିତ କାହାଣୀଟିଏ । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ ମୂଲ୍ୟହୀନ ନୁହଁନ୍ତି ଆଦୌ । ଇତିହାସର ପ୍ରଭାବଟିକୁ ସେମାନେ ଆଜିଯାଏ ଧରି ରଖିଛନ୍ତି ନିଜ ଭିତରେ । ଏତିକି ତାଙ୍କର ସାର୍ଥକତା ।

କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଇତିହାସ ବୋଲି କହିବାରେ ଅସୁବିଧା ଅଛି । ସେଇ ତୁଣ୍ଡରୁ ତୁଣ୍ଡକୁ ବ୍ୟାପି ଯିବା ଭିତରେ, ଜନଶ୍ରୁତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବା ଭିତରେ ସେମାନେ ଦେଖିଛନ୍ତି ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ସେମାନେ ଯେଉଁ ବାଟରେ ଯାଇଛନ୍ତି ସେ ବାଟରେ ଅନେକ ଗଳି-ଉପଗଳି । କିନ୍ତୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଇତିହାସ ସ୍ଥିର, ତାହା ବଦଳେ ନାହିଁ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଜନଶ୍ରୁତିମାନଙ୍କୁ ବଦଳି ଯାଇଥିବା ଇତିହାସର ଝିଅ କୁହାଯାଇପାରେ ସମ୍ଭବତଃ । ସେଠି ଇତିହାସ ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ ଇତିହାସର ଛାଇ ।

ଚମକ ଦେଖାଇବା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କର କାମ ନୁହେଁ । ସମାଜରେ ସେ କାମ ପାଇଁ ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ବେଳେବେଳେ ଐତିହାସିକମାନେ ଲେଖୁ ଲେଖୁ କ'ଣ କିଛି ନୂଆ ଲେଖି ଇତିହାସକୁ ଚମକେଇବା ପାଇଁ ଚାହାନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟରେ ଚମକ ସ୍ୱାଗତ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ନୂତନତା ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ଇତିହାସ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ଥିର ଓ ନିଶ୍ଚଳ । ସେ ମଧ୍ୟ ଚମକେଇବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ରଖେ, କିନ୍ତୁ ଚମକେଇବା ତାର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଇତିହାସ ଓ ରୋମାନ୍ସ ଭିତରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ବୁଝିବା-ବୁଝେଇବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ମଧ୍ୟ ଶିଥିଳ ଆମର । ଇତିହାସର ନବୀକରଣ ଓ କଳ୍ପନା ସମନ୍ୱିତ ଅନ୍ତରାଳ ସ୍ୱାଗତ ଯୋଗ୍ୟ, ଇତିହାସ ପାଇଁ କିନ୍ତୁ ସେଇଠି ବେଶୀ ଡର । ଏ ଦିଓଟିର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟରେ । ଇତିହାସର ଭିତ୍ତିଟି ଦୃଢ଼ ଥିଲେ, ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରୟାସ ବାରିହେଇ ପଡ଼ିବ । ଆମର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ-ଜନଶ୍ରୁତିଗୁଡ଼ିକର ଯଥାଯଥ ସଂକଳନଟିଏର ଅପେକ୍ଷା ଏବେବି ଅଛି । ନିୟମିତ ବ୍ୟବଧାନରେ ଗୋଟିଏ ସଙ୍କଳନ ନହେଲେ ହଜିଯିବ ଅନେକ ଉପାଦାନ ପୃଥିବୀରୁ ।

ଅନେକ ସମୟରେ ଇତିହାସକୁ ନେଇ ଐତିହାସିକମାନେ ନିଜସ୍ୱ ବିଚାର ଓ ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ନିଜକଥା କୁହାଇ ନେବା ପାଇଁ ଯେତିକି ଆବଶ୍ୟକ, କୁହନ୍ତି ସେତିକି ମାତ୍ର । ସେଥିରୁ ସନ-ବାର-ତାରିଖ ଲିଭେଇ ତାକୁ ଇତିହାସର ଆରପାଖ କି ଫିକ୍ସନ୍ କହିଦେଲେ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । ଇତିହାସର ଆକାଶୀ ରହସ୍ୟ ଓ ପାତାଳୀଗୁମର ଏବେ ବି ଅନେକ ସାହିତ୍ୟିକ ସମ୍ଭାବନାର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ଭର୍ତ୍ତି । କିନ୍ତୁ "ନୀଳଶୈଳ'ର ଝାଉଁବଣ ଓ 'ଯାଜ୍ଞସେନୀ'ର ନୀଳ ଗୋଲାପର ଇତିହାସ ଭିତ୍ତିକ ସ୍ୱୀକୃତିକୁ ଆମର ଡର ।

ଜଣେ କିଏ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ନ ଆସିଲା ଯାଏଁ ଆମେ ଆମର ଭାଷା ଓ ଅସ୍ମିତା ସମ୍ପର୍କରେ ଯଦି ଅଜ୍ଞ, ତାହା କଣ ଆମର ଇତିହାସବୋଧର ଅଭାବକୁ ଜଣେଇ ଦେଉନି କି! ଜଣେ କିଏ ଭାଷା, ଚର୍ଯ୍ୟା, କୋଣାର୍କ, ଜୟଦେବକୁ ତାଙ୍କର କହିଲେ ଯାଇ ଆମର ଗବେଷଣା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସେତକ ପାଇଁ ବି ହାତଗଣତି ଲୋକ । ଏ ଭୂଇଁରେ ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ କି ଅବସରର ଇତିହାସ କଥା ଉଠୁଚି କୋଉଠୁ !! ରସଗୋଲା ଯେ ଗବେଷଣାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଇପାରେ, ଏ କଥାର ପ୍ରମାଣ ଏବେ ମିଳିଲା । ସେମିତି ଅନେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏବେ ବି ରହିଚି, ମାତ୍ର ଆମ ଇତିହାସ ଗବେଷଣା ସଂସ୍କୃତିର ପିଣ୍ଡଟିକୁ ଖୋଜିବା ଜରୁରୀ ବୋଲି ଭାବେନି । ପୁନଶ୍ଚ ଆମର ପ୍ରଧାନ ଅସୁବିଧା ଯେ ଆମେ ଯେତେ ଗବେଷଣା ଓ ଶ୍ରମ ଅନ୍ୟର ତ୍ରୁଟି ସୁଧାରିବାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁ, ତା'ର ଅଧା ବି ଇତିହାସ ଖୋଜିବାରେ ଦଉନା । ଲେଖିବା ଅପେକ୍ଷା ଯବକାଚିଆଚକ୍ଷମା ଧରି ଅବଧାନ ପାଲଟିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜ । ଆମ ତଥାକଥିତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀତ୍ୱର ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ (ଓ ଅନ୍ତରାୟ) ହେଉଚି ବିରୋଧାଚରଣ । ନିଜ ଭିନ୍ନତ୍ୱର ପ୍ରତିପାଦନ ଓ ହଟଚମଟ ନିମିତ୍ତ ଯଦି କେବଳ ଇତିହାସ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ତେବେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବହୁ ଦୂର । ପୁନଶ୍ଚ 'ଇତିହାସ ଖୋଜିବା ଓ ଲେଖିବା' ଓ 'ଇତିହାସ ତିଆରିବା' ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ କଥା । ପ୍ରଥମଟିରେ ସତ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ଥାଏ ତ ଅପରଟିରେ ଥାଏ ଇତିହାସକୁ ନିଜ ସୁବିଧା ମୁତାବକ ବାଟରେ ଅଡ଼େଇ ନେବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ।

ଇତିହାସ ଓ ସାହିତ୍ୟ-ଉଭୟରେ ଶେଷ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ଇତିହାସ ଏକ ନିରନ୍ତର ଲିଖନ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତୀତକୁ ନେଇ ପ୍ରଶ୍ନଟିଏ ଅଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇତିହାସକୁ ଖୋଜିବାର ଅନ୍ୱେଷା ଓ ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସୁଛି ନୂଆନୂଆ ଜିଜ୍ଞାସା, ନୂଆନୂଆ ପ୍ରଶ୍ନ-ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇତିହାସମୁଖୀ ଅବବୋଧଟିଏ ବଞ୍ଚିରହିଛି ଆମ ଭିତରେ । ଲିଖିତ ବା ଲେଖାଯାଇଥିବା ଇତିହାସ ଯେ ଶହେ ପ୍ରତିଶତ ସତ ଏକଥା ଛାତିରେ ହାତ ଦେଇ କହିପାରିବେନି କେହି । ନୂଆ ଇତିହାସ ଲେଖା ହେଉଥିବ, ପୁରୁଣା ଇତିହାସର ପାଚେରୀ ଭାଙ୍ଗି ପଡୁଥିବ, ଅଲିଖିତ ଇତିହାସ ଭିତରୁ ମଧ୍ୟ ଲିଖିତ ଇତିହାସକୁ ଉପହାସ କରି ସତ୍ୟତାର ଚେହେରା ଉକୁଟି ଉଠୁଥିବ, ଇତିହାସର ଖୋଜାଲୋଡ଼ା ଚାଲିଥିବ ଏବଂ ଇତିହାସର ଅନ୍ତରାଳକୁ, ଇତିହାସର ଶୂନ୍ୟତାକୁ ବାରମ୍ବାର

ଖୋଜିବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଲାଗିଥିବ ସାହିତ୍ୟ । ଏ ଖୋଜାଲୋଡ଼ା ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୃତ ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧର ଅଂଶବିଶେଷ । ପ୍ରାକ୍-ଐତିହାସିକ କାଳକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କଲାବେଳେ ଯୁକ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ ଅନୁମାନ ଯେପରି ଐତିହାସିକର ଧେୟ, ସେହିପରି ଇତିହାସ ସମ୍ବନ୍ଧିତ କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କଲାବେଳେ ଇତିହାସବୋଧଭିତ୍ତିକ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନକାରୀ କଳ୍ପନାର ସନ୍ତୁଳନ ରକ୍ଷା କରିବା ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକର ଦାୟ ।

ଇତିହାସ ହେଉ ବା ସାହିତ୍ୟ-ଲେଖକ ଯଦି ବିଚାରକ ଓ ଭାଗ୍ୟ ନିୟନ୍ତା ହେଇଯାଏ ତେବେ ଅନେକ ଭୟ । ଲେଖକ ଯଦି ଭାବପ୍ରବଣତାର ବଳୟଭୁକ୍ତ ହୋଇଯାଏ ତେବେ ବିଭୟ ଆଉ ଭୟ । ଇତିହାସ ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନାସକ୍ତ, ସେଠି ଅତୀତକୁ ନେଇ ଆସ୍ଫାଳନ ନାହିଁ କି ଲଜ୍ଜାବୋଧ ନାହିଁ, ରହିବା ଉଚିତ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟିକ ମଧ୍ୟ ବେଳେବେଳେ ଐତିହାସିକ ଉପାଦାନ ସମ୍ବଳିତ ଲେଖାଟିଏ ଭଳି କାହିଁକି ଚେଷ୍ଟାକୃତ ଭାବରେ ଜାତୀୟତାବୋଧ, ଜାତିପ୍ରାଣତାର ମଞ୍ଜି ପୋତିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରେ କେଜାଣି! ଇତିହାସକୁ ନେଇ ଖୋଜାଲୋଡ଼ା ଯେତେବେଳେ, ଇତିହାସକୁ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରଖିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଓ ଦାୟବଦ୍ଧତା ମଧ୍ୟ ଲେଖକର ନିଶ୍ଚୟ । ଇତିହାସ ପାଇଁ ସତ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷା ଓ ସତ୍ୟସନ୍ଧାନୀ ହେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଇତିହାସ ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ବିଶ୍ୱର ଇତିହାସ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ସାହିତ୍ୟିକ କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଉପାଦାନ ଖୋଜେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଇତିହାସରୁ । ଏ ଆଞ୍ଚଳିକ ଇତିହାସକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ବିଶ୍ୱର ଇତିହାସ ସହିତ ଯୋଡ଼ିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ଅଛି । ସମ୍ପର୍କର ସୂତାଖିଅଟିଏ ଧରି ଅଞ୍ଚଳ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ବିଶ୍ୱ ଭିତରର ସମନ୍ୱୟ ସ୍ଥାପନ କରି ନହେଲା ଯଦି ତାହେଲେ କାହିଁକି ବା ଇତିହାସ ଲେଖା, କାହିଁକି ବା ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସଭିତ୍ତିକ ସମନ୍ୱୟ !

ନିଜର ପ୍ରଚାର କରିବା, ଅହଂର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା, ମିଥ୍ୟା ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିଏ ସଂଗ୍ରହ କରିବା କଳ୍ପନାର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ, ନିଜର ବଡ଼ିମା ପ୍ରମାଣ କରିବା ଇତିହାସ ଓ ଇତିହାସଧର୍ମୀ ସାହିତ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଦୌ ନହେଉ । ସାହିତ୍ୟରେ ରୋମାନ୍ସ କଥା ଆସିଲେ ହୁଏତ ଇତିହାସ ଓ କଳ୍ପନାର ସମନ୍ୱୟ କଥା ଉଠେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନେକ ରୋମାନ୍ସଧର୍ମୀ ସଂରଚନା ମଧ୍ୟ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ, ଯେଉଁଠି ଇତିହାସ ସହିତ କାଳ୍ପନିକତାର ମଧୁର ସମନ୍ୱୟର ସଂଯୋଗ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଏ କାଳ୍ପନିକତା ଇତିହାସ ଜନିତ ଭ୍ରାନ୍ତି ନ ତିଆରେ ଯେମିତି ।

ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର ପଥରରେ ତିଆରି ହେଇଥିଲା ରାସ୍ତାଟିଏ ବୋଲି, ନାଁ ତାର ଷ୍ଟୋନିରୋଡ୍ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଏ ଜାତିର ଐତିହ୍ୟକୁ ମାଟିରେ ମିଶେଇ ଦିଆଯାଉ ଓ ତା ଉପରେ ଔପନିବେଶକବାଦର ଚଲାବାଟଟିଏ ତିଆରି ହଉ । ସେମିତି ଇଟା-ପଥରକୁ ଦେଇ ମନ୍ଦିର-ମସଜିଦ୍ ବିଭାଗୀକରଣ କଥା କୁହାଯାଏ । ସବୁ ପରେ ବି ଭୋକ ସହ ଇତିହାସଟିଏ ଥାଏ, ଜୀବନ ସହ ବି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଚେଷ୍ଟାରେ ଚାଲନ୍ତୁ ଆଉଥରେ ପଛ ଫେରାହେବା । ପଛରୁ କିଛିବାଟ ଦଉଡ଼ି ଆସିଲେ ହିଁ ଆଗକୁ ଡେଇଁବାକୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତି ମିଳିବ ସିନା !

ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ,
ରେଭେନ୍ସା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ-୩